

თეა ვალიშვილი

ქუთაისის სამართლის და ეკონომიკის უნივერსიტეტის მასწავლებელი,

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

უმაღლესი განათლების მსოფლიო ბაზრის განვითარების

პრობლემები და პერსპექტივები

ეკონომიკისა გლობალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის პროცესებმა, თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და დისტანციური სწავლების განვითარებამ საგანმანათლებლო საქმიანობისთვის აბსოლუტურად გამჭვირვალე გახადეს ნაციონალური საზღვრები.

შეგვიძლია მოვიყვანოთ მრავალი მაგალითი, რომლებიც ადასტურებენ მსოფლიო განათლების ერთიანი ბაზრის არსებობას, სადაც სხვადასხვა ქვეყნის უმაღლესი სასწავლებლები თავიანთ პროდუქტს და მომსახურებას სთავაზობენ ერთდროულად ყველა სტუდენტს, რომლებიც არ იფარგლებიან ეროვნული საზღვრებით. მაგალითად, MBA ჯგუფი ჰენლის (დიდი ბრიტანეთი) მენეჯმენტის ცნობილ კოლეჯში აერთიანებს საშუალო და მაღალი რგოლის მენეჯერებს, რომლებიც მთელს მსოფლიოში მუშაობენ – ჰონგკონგიდან სამხრეთ აფრიკამდე. ისინი თავიანთი ოფისიდან გაუსვლელად ასრულებენ ჯგუფურ პროექტებს. ევროპის ბევრ ქვეყანაში დამსაქმებლები უმაღლესი სასწავლებლების კურსდამთავრებულების სამუშაოზე მიღებისას სულ უფრო მეტად ამხვილებენ ყურადღებას უცხოეთში სწავლების, ცხოვრების და მუშაობის გამოცდილებაზე, რამდენადაც ეს მოწმობს

ფართო თვალთახედვაზე, კანდიდატის ადაპტირებისა და განსხვავებული კულტურის წარმომადგენლებთან ურთიერთობის უნარზე და ა.შ.

ამ პროცესებს ვერც საქართველო ასცდება. ამას ადასტურებს მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის დიდ ქალაქებში გამართული MBA პროგრამების საერთაშორისო ბაზრობები, ევროპის წამყვანი ბიზნეს-სკოლების (ესპანური IESE, ფრანგული INSEAD, ინგლისური LBS) მიზნობრივი პროგრამები უცხოელი სტუდენტებისთვის, რომლებიც ირიცხებიან მითითებული სკოლების MBA პროგრამებში. ეს კი ნიშნავს, რომ საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლები მუშაობენ საერთაშორისო კონკურენციის პირობებში სურვილისა და მზადყოფნის მიუხედავად. ისინი იბრძვიან აბიტურიენტებისათვის არა მარტო ქვეყნის სხვა უმაღლეს სასწავლებლებთან, არამედ საზღვარგარეთის სასწავლებლებთან ან შუამავლებთან, რომლებიც ადგილობრივ ბაზარს თავაზობენ თავიანთ საგანმანათლებლო პროგრამებს. რამდენადაც სტაბილური იქნება უცხოელი ინვესტორისათვის სიტუაცია ქვეყანაში, იმდენად საინტერესო იქნება ადგილობრივი საგანმანათლებლო ბაზარი საზღვარგარეთის უმაღლესი სასწავლებლებისთვისაც. ამდენად, ღირს ვიზრუნოთ თითოეული უმაღლესი სასწავლებლის მზადყოფნაზე ღირსეულად მიიღოს მონაწილეობა ამ კონკურენტულ ბრძოლაში.

ქართულ უმაღლეს სასწავლებლებს ამ გზაზე მოუწევთ იმ სტერეოტიპების დაძლევა, რომლებიც ჩამოუყალიბდათ საზღვარგარეთელ კოლეგებს ჩვენი განათლების სისტემის შესახებ. კერძოდ, ვგულისხმობთ ძალზე თეორეტიკულ, მათემატიზირებულ სისტემას, რომელიც არა არის ორიენტირებული მიღებული ცოდნის პრაქტიკულ გამოყენებაზე, ასევე ცოდნის ფორმალურ კონტროლს.

ჯერ კიდევ შუასაუკუნეებიდან მეცნიერები უნივერსიტეტებს განიხილავენ, როგორც სოციალურ და კულტურულ მოვლენას, რომლის მიზანია ცოდნის გავრცელება საზღვრებს გარეთ. იმავდროულად, XIX-XX საუკუნეებში უმაღლესი სასწავლო დაწესებულების უმრავლესობა ასრულებდა პროფესიული ჯგუფების და

ადგილობრივი ელიტის ფორმირების ტრადიციულ ფუნქციებს, ასევე მათ ეკისრებოდათ ნაციონალურ გარემოში მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების ფუნქცია. XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან უმაღლესი სასწავლებლები ჩაებნენ საგანმანათლებლო ექსპანსიის და საგანმანათლებლო საშუალებების დემოკრატიზაციის მძლავრ მოძრაობაში. უმაღლესი განათლების მასიურ გავრცელებას განიხილავდნენ, როგორც სახელმწიფოს კონკურენტუნარიანობის გარანტიას ახალ გლობალურ ეკონომიკაში. რაოდენ პარადოქსულიც უნდა იყოს, მსოფლიოში დღემდე არ არსებობს უმაღლესი განათლების საერთაშორისო სისტემა, მაშინაც კი, როცა გარკვეულ მოდელს, მაგალითად ამერიკულს, ბრიტანულს ან ფრანგულს იყენებენ სხვა ქვეყნები საკუთარი საგანმანათლებლო სისტემის შექმნისათვის.

მართლაც, სწავლების როგორი ფორმაც და რომელი ადგილიც უნდა შეირჩიოს სტუდენტმა, ყოველ კონკრეტულ სიტუაციაში ის ასრულებს რომელიღამე ერთი უმაღლესი სასწავლებლის მოთხოვნებს, რომელიც თავის მხრივ, არის უმაღლესი განათლების ეროვნული სისტემის ელემენტი. ეს სისტემა ხასიათდება სწავლების სხვადასხვა ხანგრძლივობით, საკვალიფიკაციო გამოცდების სისტემით, სასწავლო პროგრამებით, შეფასების სისტემით და ა.შ. ევროპის ქვეყნებმა შემოიღეს სტუდენტთა დატვირთვის და შეფასების სისტემა ECTS, რომელიც იძლევა საზღვარგარეთ სწავლის პერიოდების გათვალისწინების საშუალებას. პრაქტიკულად ყველა ევროპულ ქვეყანაში გადავიდნენ უმაღლესი განათლების მსგავს სისტემაზე. საერთაშორისო ორგანიზაციები ცდილობენ შემოიღონ უმაღლესი განათლების დამადასტურებელი დიპლომების ერთიანი კრიტერიუმები.

ეკონომიკისა და ბიზნესის გლობალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის პროცესების განვითარებამ უმაღლესი განათლების წინაშე დასახა ისეთი პროფესიული კადრების მომზადების ამოცანა, რომელთაც შეეძლებათ ეფექტურად იმუშაონ გლობალური ბაზრის პირობებში. განათლების ინტერნაციონალიზაციას

თან სდევს სხვადასხვა მიზნები: უცხოელი სტუდენტების ფასიანი სწავლების პროგრამებზე მოზიდვა; საკუთარი სტუდენტების სასწავლო პროგრამის მოდერნიზება და მათი საზღვარგარეთ სწავლების შესაძლებლობების გაფართოება; უმაღლესი სასწავლებლის რეგიონული ქსელის გაფართოება მისი რესურსის ეფექტური გამოყენებისათვის; განათლებისა და კვლევის ხარისხის ამაღლება სტუდენტთა და მასწავლებელთა ცოდნის გაცვლის, საერთაშორისო პროცესებში მონაწილეობის ხარჯზე და ა.შ. უმაღლესი სასწავლებლების საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარებამ შესაძლებელი გახადა მოხდეს ერთობლივი საკვლევო პროექტების, სტუდენტთა და მასწავლებლებისთვის გაცვლითი პროგრამების, უცხოელი სტუდენტებისათვის სპეციალური პროგრამების ორგანიზება.

ბევრი თანამედროვე უმაღლესი სასწავლებელი ჩართულია საერთაშორისო საქმიანობაში რაც ინტერნაციონალიზაციის მარტივი, ჩვეულებრივი დონეა. უმაღლესი განათლების მაღალ დონეზე ინტერნაციონალიზაცია შეიძლება განვიხილოთ, როგორც უმაღლესი სასწავლებლების საზოგადოებრივ საქმიანობაში, განათლებასა და კვლევებში სისტემატური ინტეგრაციის პროცესი.

ამჟამად დგას უმაღლესი განათლების მსოფლიო სისტემის ისტორიული განვითარების მომენტი, როცა უმაღლესი სასწავლებლების ეროვნული განკერძოებულობა სულ უფრო მეტად მოდის წინააღმდეგობაში ინტერნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის შედეგებთან და პერსპექტივებთან. ეს ფუნდამენტური კონფლიქტი ვლინდება ისეთ საკითხებსა და პრობლემებში, როგორცაა უნივერსიტეტების დიპლომების, სპეციალობების და შეფასებების აღიარება, ხარისხის შეფასების საერთაშორისო ფორმების განვითარება და საერთაშორისო აკრედიტაცია.

უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის ყველაზე ცნობილი ფორმაა სტუდენტების მობილობა, რაც გულისხმობს იმ სტუდენტთა რიცხოვნობის ზრდას,

რომლებიც საზღვარგარეთ სწავლობენ. ბევრ ევროპულ ქვეყანას ჰყავს სტუდენტთა მუდმივი ნაკადი თავიანთი ყოფილი კოლონიებიდან. ლათინური ამერიკის ქვეყნების ახალგაზრდების მნიშვნელოვანი ნაწილი მიისწრაფის მიიღოს აშშ-ის და კანადის უნივერსიტეტების დიპლომები. ცივი ომის პერიოდში საბჭოთა კავშირისა და აღმოსავლეთ ევროპის უმაღლესი სასწავლებლები ლებულობდნენ სტუდენტებს იდენტური იდეოლოგიების სახელმწიფოებიდან. ბოლო 40 წლის განმავლობაში სტუდენტთა ამ ნაკადების რიცხოვნობის ზრდის ტემპები აღემატებოდა თვით უმაღლესი განათლების გავრცელების ტემპებს. იუნესკოს მონაცემებით სტუდენტთა საერთაშორისო მობილობის დონე ბოლო 25 წელიწადში გაიზარდა 300%-ით. ექსპერტთა აზრით 2010 წლისათვის საზღვარგარეთ სასწავლებლად მყოფ სტუდენტთა რიცხოვნობა 2,8 მილიონი იქნება, ხოლო 2025 წლისთვის_4,9 მილიონი.

სტუდენტთა მობილობას სტიმულს აძლევს სხვადასხვა სახელმწიფო და რეგიონული პროგრამები. ბევრი ქვეყანა ამ სფეროში დებს ორმხრივ და მრავალმხრივ შეთანხმებებს. ამ მხრივ ცნობილია ევროპული პროგრამა "ერაზმუსი", რომელსაც 1987 წელს ევროპის საერთო ბაზრის შექმნის ხელშეწყობის მიზნით ჩაეყარა საფუძველი და მობილობის შეუღლებული სქემები, როგორცაა "KOMET", "LINGVA" და სხვა. ისინი მიზნად ისახავდნენ უმაღლესი განათლების ევროპული მოდელის შექმნას. სტუდენტთა გაცვლა განიხილება როგორც სპეციალისტებითა და კვალიფიციური მუშახელით ევროპის ერთიანი ბაზრის უზრუნველყოფის მძლავრი საშუალება. სტუდენტთა მობილობის ორგანიზებული სქემების გარდა არსებობს სტუდენტთა სპონტანური გადაადგილებაც. ნაციონალური განსხვავება განათლების ხელმისაწვდომობაში და განსაზღვრულ სპეციალობებზე სტუდენტთა რაოდენობრივი შეზღუდვა აიძულებს ზოგიერთი ქვეყნის სტუდენტს ეძებოს საზღვარგარეთ სწავლების შესაძლებლობები.

ენობრივი და კულტურული მისწრაფებები იზიდავენ სტუდენტებს დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთში, აშშ-ში სწავლებისკენ. თანამედროვე მეცნიერებებში

ინგლისური ენის დომინირება, განაპირობებს ამ ქვეყნების სიაში მოწინავე ადგილებზე კანადისა და ავსტრალიის არსებობასაც.

სტუდენტთა საერთაშორისო მობილობა წარმოადგენს არა მარტო კონტინენტთაშორის, არამედ რეგიონულ მოვლენასაც. რეგიონული ეკონომიკის ინტეგრაციის პროცესით სტუდენტთა მობილობის სტიმულირებას ახდენს ისეთი საერთაშორისო შეთანხმებები, როგორცაა NAFTA, ASEAN და APEC. ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნების სტუდენტთათვის სპეციალურად შეიქმნა გაცვლის პროგრამა პროგრამა "ნორდპლიუსი", რომელიც ეყრდნობა ფინანსირების მიმზიდველ პრინციპს: "ფული მიჰყვება სტუდენტს".

ქვეყნების უმრავლესობაში უცხოელ სტუდენტთა ნაკადებს აღიქვამენ როგორც ვაჭრობას, ვიდრე დახმარებას, ვინაიდან ხშირ შემთხვევაში უცხოელი სტუდენტები იხდიან სწავლების საფასურს. ბევრ საგანმანათლებლო სასწავლებელში (ძირითადად ინგლისურენოვან ქვეყნებში), უცხოელი სტუდენტების მიერ სწავლების საფასურის სრულად დაფარვით მიღებული შემოსავალი არსებით დანამატს წარმოადგენს ამ სასწავლებლის ბიუჯეტისათვის. ასეთი დამატებითი შემოსავლის გარეშე ბევრი უმაღლესი სასწავლებელი უბრალოდ ვერ შეძლებდა არსებობას.

ამრიგად, იმ სტუდენტთა რიცხოვნობის გაზრდის მიზეზი, რომლებიც საზღვარგარეთ სწავლობენ, უფრო მეტად საბაზრო პროცესია და არა სახელმწიფო პოლიტიკა ან დახმარების აღმოჩენის სურვილი. საგანმანათლებლო მომსახურების საერთაშორისო ბაზარი გადაიქცა ეკონომიკის განვითარებად სექტორად. ბევრი ქვეყნის მაგალითი გვიჩვენებს, რომ თუნდაც ეკონომიკური თვალსაზრისით, უმაღლესი სასწავლებლებში აქტიური მარკეტინგის გამოყენება და უცხოელი სტუდენტების უშუალო მოზიდვა ძალზე პროდუქტიული აღმოჩნდა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, აუცილებლად მიგვაჩნია საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების საერთაშორისო საგანმანათლებლო ბაზარზე

კონკურენტულ ბრძოლაში ჩართვა და მათ საქმიანობაში ძირითად ელემენტად საერთაშორისო მარკეტინგის გამოყენება.

ლიტერატურა და წყაროები:

1. Образование в странах с переходной экономикой: задачи развития. Международный банк реконструкции и развития/ Всемирный Банк, 1818 H Street N.W. Washington, D.C. 20433, USA. 2000.
2. Панкрухин А.П. Маркетинг образовательных услуг в высшем и дополнительном образовании: Учебное пособие. — М.: Интерпракс, 1995
3. Материалы Международного семинара «Факторы качества высшего образования и их влияние на формирование рейтинга вузов (опыт развитых стран Запада)», Вена, 2002.
4. Шевченко Д.А., Маркетинговые исследования рынка образовательных услуг в России. [Маркетинг в России и за рубежом](#) №4 / 2003
5. Щетинин В. Рынок образовательных услуг в современной России. //Школа, 1997, N3
6. Научно-практический семинар Маркетинг образования. <http://www.marketologi.ru/lib/mou02.html>
7. Сагинова О.В. Интернационализация высшего образования как фактор конкурентоспособности. <http://www.marketologi.ru/lib>.